

Η 18η Μπρυμαίρ του Κυριάκου Μητσοτάκη

Η Εφημερίδα των Συντακτών, 5/9/2019

Όταν ο Μαρξ αναφερόταν στον Λουδοβίκο Βοναπάρτη, τον ανιψιό του Ναπολέοντα Βοναπάρτη, ως επανάληψη της ιστορίας ως φάρσας, δεν ήξερε για τα ελληνικά τζάκια· αν ήξερε, δεν θα είχε μιλήσει για φάρσα, αλλά για slapstick. Κι' αυτό γιατί ο Κυριάκος Μητσοτάκης είναι μια ακόμα επανάληψη του ίδιου χοντροκομμένου αστείου: τα τελευταία 45 χρόνια, η Ελλάδα έχει κυβερνηθεί τα 24 από τις οικογένειες Καραμανλή, Παπανδρέου και Μητσοτάκη. Οι δύο πρώτες κυβέρνησαν σαν σύγχρονοι Πλανταγενέτες, από θείο σε ανιψιό στη περίπτωση Καραμανλή κι από πατέρα σε γιο (σε γιο) στην περίπτωση Παπανδρέου. Αυτή η σειρά διαδοχής τηρήθηκε, με διαλείμματα, μέχρι την πτώση της κυβέρνησης Παπανδρέου το 2011. Το 2019 ήρθε η σειρά της οικογένειας Μητσοτάκη.

I

Βέβαια ο Κυριάκος Μητσοτάκης ελάχιστα μοιάζει με τον Λουδοβίκο Βοναπάρτη—και δεν εννοώ μόνο το μουστάκι. Ο πρώτος βρέθηκε στην εξουσία επειδή οι Γάλλοι αστοί του 1851 χρειάζονταν κάποιον να τους σώσει από τους εαυτούς τους, ενώ ταυτόχρονα οι Γάλλοι εργαζόμενοι δεν είχαν αρκετή επιρροή ώστε να σχηματίσουν δική τους κυβέρνηση. Στο πλαίσιο αυτής της ταξικής ισοπαλίας, η γαλλική ύπαιθρος επέλεξε την κωμική φυσιογνωμία του Βοναπάρτη ως εξισορροπητική λύση. Αντίθετα με τον Βοναπάρτη, ο Μητσοτάκης επιλέχτηκε ελεύθερα από την πλειοψηφία των Ελλήνων ψηφοφόρων, έχει την αμέριστη υποστήριξη των πόλεων και δεν αντιμετωπίζει ισχυρή αντίσταση από τα κάτω. Το κυριότερο: ο Βοναπάρτης αντικατέστησε αυτό

που ο Μαρξ αποκαλούσε ‘δικτατορία των αστών’ με μια προσωπική δικτατορία. Ο Μητσοτάκης, αντίθετα, είναι η επαναφορά και επιβεβαίωση της δικτατορίας των αστών.

Όμως υπάρχουν τουλάχιστον δύο χαρακτηριστικά που ενώνουν Βοναπάρτη και Μητσοτάκη. Το πρώτο έχει κληρονομικό χαρακτήρα. Όπως ο Λουδοβίκος Βοναπάρτης, ο Κυριάκος Μητσοτάκης ήρθε στην εξουσία εκμεταλλευόμενος ένα πολιτικό πρόβλημα που δημιουργήθηκε από τον πρόγονό του· στην περίπτωση Μητσοτάκη, το ‘μακεδονικό’. Το διακύβευμα που έριξε τον Κωνσταντίνο ανέβασε τον Κυριάκο. Το δεύτερο κοινό χαρακτηριστικό είναι ότι Λουδοβίκος και Κυριάκος ήταν και οι δύο λύσεις ανάγκης, απόρροιες μιας βαθιάς κοινωνικής αναταραχής και διαχειριστές ενός *interregnum* προς την αστική κανονικότητα. Στην περίπτωση του Βοναπάρτη, η αναταραχή ήταν η προλεταριακή εξέγερση του Ιουνίου 1848· στην περίπτωση του Μητσοτάκη, οι εκλογές του Ιανουαρίου και το δημοψήφισμα του Ιουλίου 2015.

Οι εκλογές του Ιανουαρίου και το δημοψήφισμα του Ιουλίου 2015 δεν είπαν μόνο ‘όχι’ στα μνημόνια, στα πέντε συναπτά χρόνια ύφεσης, στην υπερσυσσώρευση δημόσιου χρέους και στο νεοαποικιοκρατικό στάτους της Ελλάδας. Είπαν ‘όχι’ σε 45 χρόνια διακυβέρνησης από μια διεφθαρμένη και ανίκανη άρχουσα τάξη, αποτελούμενη από κάθε λογής καιροσκόπους καπιταλιστές, εφοπλιστές, τραπεζίτες και τους πολιτικούς τους υπαλλήλους. Αυτή η τελευταία κλάση περιλαμβάνει τους Έλληνες Πλανταγενέτες, δηλαδή τις οικογένειες Παπανδρέου/Καραμανλή, καθώς και την οικογένεια Μητσοτάκη. Η επιστροφή του τελευταίου στον θρόνο βάζει τέλος στην αμφισβήτηση των αστών από τα κάτω.

Φυσικά τα δημοψηφίσματα δεν εκφράζουν αναγκαία τη δημοκρατία. Για την ακρίβεια, συνήθως εκφράζουν ακριβώς το αντίθετο: πέρα από τις προφανείς και γκροτέσκες περιπτώσεις ναζιστικών δημοψηφισμάτων το 1929 και το 1933, έχουμε τα πρόσφατα παραδείγματα της Τουρκίας—ο Ερντογάν στέφτηκε

πρόεδρος με το δημοψήφισμα του 2017–και της Βρετανίας–το δημοψήφισμα για το Brexit του 2016 είναι απόρροια μιας αντιδημοκρατικής καμπάνιας από μια ομάδα καπιταλιστών που θέλουν να μετατρέψουν τη Βρετανία σε φορολογικό παράδεισο.

Ωστόσο το ελληνικό δημοψήφισμα του Ιουλίου 2015 ήταν δημοκρατικό: έγινε από μια δημοκρατική και δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση, σε δημοκρατική βάση, με σκοπό την εμπέδωση και επαναφορά δημοκρατικών θεσμών. Η συνθηκολόγηση του ΣΥΡΙΖΑ με τους δανειστές μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015 κατέστησε αδύνατη την επιδίωξη αυτών των σκοπών.

II

Στους «Κυνηγούς» του Αγγελόπουλου, οι αστοί/κυνηγοί τρώνε δίπλα στο πτώμα ενός εαμίτη αντάρτη. Το έχουν ξεθάψει κατά τύχη από τα χιόνια, τριάντα χρόνια μετά τον εμφύλιο. Στη διάρκεια του φαγητού, ένας από τους κυνηγούς–πιθανόν ο Γεώργιος Αθανασιάδης-Νόβας–σηκώνεται, παίρνει το λόγο και, μέσα στη γενική αμηχανία, δηλώνει: ‘Δεν ξέρω τι κάνετε εσείς, αλλά εγώ ήμουν ανέκαθεν φιλελεύθερος’.

Όρθιος, ο αρχηγός της χωροφυλακής του φωνάζει: ‘Βγάλτε το σακάκι σας! Και το πουκάμισο!’ Ο φιλελεύθερος γδύνεται, κοιτάζει το πτώμα του αντάρτη και φεύγει.

Η σκηνή αυτή περιγράφει με μελετημένη ακρίβεια τη στάση και το περιεχόμενο του ελληνικού μεταπολεμικού φιλελευθερισμού. Για να επιβιώσει, ο Έλληνας φιλελεύθερος έπρεπε να ξεβρακωθεί μπροστά στον χωροφύλακα, τον εφοπλιστή και τον ρασοφόρο.

Αντίθετα με την Αγγλία και τη Γαλλία, η Ελλάδα δεν ήταν ποτέ φυτώριο φιλελεύθερων πολιτικών ή ιδεολογίας· γι’αυτό ο ελληνικός μεταπολεμικός φιλελευθερισμός συχνά στηρίχθηκε στο δεκανίκι της Δεξιάς και της ακροδεξιάς. Με άλλα λόγια, ο Έλληνας φιλελεύθερος είχε περισσότερες οικογενειακές

ομοιότητες με το αποστεωμένο κουφάρι του ισπανικού φιλελευθερισμού (του Partido Liberal) παρά με το εύρωστο σώμα των Γάλλων Orleanists–προγόνων του γκωλισμού–ή των Άγγλων Whigs–προγόνων των Liberals.

Από το 1977 που γυρίστηκαν «Οι Κυνηγοί», η πολιτική φυσιογνωμία του ελληνικού φιλελευθερισμού έχει αλλάξει ελάχιστα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Κυριάκος Μητσοτάκης εκπροσωπεί την προοδευτική πτέρυγα του κόμματός του και ότι προτίθεται να σεβαστεί κάποιες βασικές φιλελεύθερες αξίες. Αλλά είναι εξίσου βέβαιο ότι αυτό μπορεί να γίνει μόνο σε πολύ στενό πλαίσιο. Όπως ήξερε καλά ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, αν η φιλελεύθερη πτέρυγα της ΝΔ θέλει να επιβιώσει, τότε θα χρειαστεί να βάλει μπόλικο απόνερο στο φιλελεύθερο κρασί της.

Κι' αυτό γιατί στα δεξιά του Μητσοτάκη караδοκεί η λαϊκή δεξιά των Γεωργιάδη/Βορίδη. Η κολλώδης ουσία που κρατάει ενωμένες αυτές τις δύο τάσεις–τη λαϊκή και τη φιλελεύθερη δεξιά–είναι ο νεοφιλελευθερισμός, η ιδέα δηλαδή ότι η μόνη οδός προς την κοινωνική πρόοδο είναι το κέρδος και η καπιταλιστική ιδιωτική ιδιοκτησία. Αυτές οι δύο τάσεις έχουν ήδη σχηματίσει ένα ηγεμονικό μπλόκ, με την ενεργή υλική υποστήριξη του εφοπλιστικού κεφαλαίου. Η Δεξιά έπαυλη δεν έχει μόνο νοικάρη–τη ΝΔ–αλλά και ιδιοκτήτη–τους Έλληνες εφοπλιστές.

Στην πρόσφατη ευρωπαϊκή ιστορία, αυτή η εσωκομματική δομή ανακαλεί το Λαϊκό Κόμμα Γερμανίας κατά τη διακυβέρνηση του Gustav Stresemann. Ο Stresemann είχε την τραγική τύχη να ηγείται του κόμματος από το 1923 μέχρι το 1929. Όψιμος δημοκράτης και οικονομικά φιλελεύθερος, ο Stresemann βρέθηκε στο επίκεντρο μιας διελκυστίνδας ανάμεσα στους υποστηρικτές της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης και τους θιασώτες του εθνικισμού. Στα τέλη του 1929, ο Stresemann συνειδητοποίησε ότι το κόμμα του δεν μπορούσε πια να ελέγξει την άνοδο της δεξιάς του πτέρυγας, η οποία, με την υποστήριξη των

μιλιταριστών καπιταλιστών και γαιοκτημόνων, πρόκρινε την ολοκληρωτική κατάλυση της δημοκρατίας. Τα επακόλουθα είναι γνωστά: η κυβέρνηση του 'νεκροθάφτη της δημοκρατίας' Brüning, η καγκελαρία του Von Papen και η άνοδος του Hitler.

Ο Μητσοτάκης δεν είναι ο Stresemann και η Νέα Δημοκρατία δεν είναι το Λαϊκό Κόμμα της μεσοπολεμικής Γερμανίας. Όμως μοιράζονται ένα κοινό δομικό χαρακτηριστικό: από κάποιο σημείο και μετά, ο Μητσοτάκης θα βρει δύσκολο να χαλιναγωγήσει τη δεξιά πτέρυγα του κόμματός του. Όπως είπα παραπάνω, τα πραγματικά αφεντικά της ΝΔ, οι Έλληνες εφοπλιστές, δεν είναι πεφωτισμένοι φιλελεύθεροι αστοί που ενδιαφέρονται για τα δημοκρατικά ιδεώδη. Στην πλειοψηφία τους είναι αμόρφωτοι τραμπούκοι που ξέρουν μόνο για χρήμα, μπάλα και Ορθοδοξία. Έτσι λοιπόν, είναι πιθανό ότι η ελληνική 'εξωστρέφεια' που αποζητά η κυβέρνηση Μητσοτάκη θα υπακούει στο επαναστατικό τρίπτυχο που χάραξαν τα αφεντικά της εδώ και μισό αιώνα: Χρήμα-Μπάλα-Ορθοδοξία.

III

Όλα αυτά έχουν σημασία, γιατί τα επόμενα χρόνια η Ελλάδα θα έχει ανάπτυξη. Το βασικό διακύβευμα των εκλογών του Ιουλίου ήταν πώς θα αξιοποιηθεί η ανάπτυξη αυτή. Ένας τρόπος αξιοποίησής της είναι το μοντέλο Αθανασιάδη-Νόβα: ξεβράκωμα στους απανταχού πατριώτες και καπιταλιστές–εφοπλιστές, κατασκευαστές και τραπεζίτες. Ένας εναλλακτικός τρόπος θα μπορούσε να δώσει έμφαση στην εκδημοκράτιση και βελτίωση των δημόσιων υπηρεσιών· στην εγκαθίδρυση και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου· στην κρατική ουδετερότητα απέναντι στη θρησκεία· και στον περιορισμό του κράτους προς όφελος της αυτοδιαχείρισης και αυτοδιάθεσης των εργαζομένων.

Μια ματιά στον πολιτικό ορίζοντα δείχνει ότι αυτή η δεύτερη οδός δεν υπάρχει πια: ό,τι υπήρξε, καταποντίστηκε το 2015 μαζί με το Πρόγραμμα της Θεσσαλονίκης. Αντ'αυτού, ο Κυριάκος

Μητσοτάκης έχει σχηματίσει μια κυβέρνηση τεχνοκρατών που μακροπρόθεσμα προκρίνει το μοντέλο Αθανασιάδη-Νόβα: ξεβράκωμα στους καπιταλιστές και εισοδηματίες, οι οποίοι απαιτούν περικοπή του εταιρικού φόρου, του φόρου μερισμάτων και κληρονομιάς, καθώς και της έμμεσης φορολογίας· ξεβράκωμα στις κατασκευαστικές, οι οποίες απαιτούν—λ.χ. μέσω της συμφωνίας για το Ελληνικό—περαιτέρω αφαίμαξη της δημόσιας περιουσίας· ξεβράκωμα στην πατριαρχία του πρωινάδικου, που εμφιλοχωρεί στις απόψεις της ΝΔ περί ισότητας φύλων· ξεβράκωμα στην Εκκλησία που, μαζί με την Χρυσή Αυγή, παραμένει ο μεγαλύτερος φορέας σκοταδισμού στην ελληνική κοινωνία· ξεβράκωμα στους απανταχού μακεδονομάχους και εθνικιστές, που θέλουν να καταστρέψουν τη συμφωνία των Πρεσπών.

Στην *18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη*, ο Μαρξ έγραφε ότι η ανάγκη του Λουδοβίκου Βοναπάρτη να παραμείνει πιστός στην αυτοκρατορική εικόνα του θείου του θα γκρέμιζε την Δεύτερη Αυτοκρατορία. Η εικασία του Μαρξ επιβεβαιώθηκε 17 χρόνια μετά, με τον γαλλοπρωσικό πόλεμο του 1870. Ο Κυριάκος Μητσοτάκης δεν χρειάζεται να καλλιεργήσει παρόμοια διαπιστευτήρια συνέχειας με τον Κωνσταντίνο για να παραμείνει στην εξουσία. Αλλά η κυβέρνησή του δύσκολα θα αντέξει τις πιέσεις από τα Δεξιά, ιδιαίτερα αν οι διεθνείς σχέσεις της Ελλάδας δημιουργήσουν ασυμβατότητα ανάμεσα στις προσδοκίες της Δεξιάς και τις απαιτήσεις της Ευρώπης. Τότε ο Κυριάκος Μητσοτάκης είτε θα πετάξει τον φιλελεύθερο μανδύα του, όπως ο ξεβράκωτος χαρακτήρας του Αγγελόπουλου, είτε θα έχει την ίδια πολιτική μοίρα με τον πατέρα του.